взаимообусловленность / Е.А. Гришнова, Н.А. Азьмук // Демография и социальная экономика. - 2014. – № 1(21). – С. 85–94.
2. Грішнова О.А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку / О. А. Грішнова // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – № 1 (7). – С. 34–40.
3. Людський розвиток: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.
4. Цели развития тысячелетия: доклад за 2015 год. Нью-Йорк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/milleniumgoals/mdgreport2015.pdf.

Гідна праця: теоретико-методологічні засади та практичні напрями розвитку соціально-трудової сфери

УДК 351:84

Лопушняк Г.С.,
д-р. екон. наук, професор,
професор кафедри управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ

Однією з важливих компонент забезпечення гідної праці є система соціального захисту економічно активного населення, оскільки основні її складові безпосередньо впливають на створення необхідних для цього умов. Зокрема, соціальне забезпечення через систему соціального страхування має забезпечити всім працюючим захист від існуючих ризиків: безробіття, хвороби, травми, а також гарантувати кожному працівникові належне пенсійне забезпечення, яке дозволить задовольнити раціональні потреби людини. Інша складова вищевказаної системи – державні гарантії забезпечення соціальних прав покликані гарантувати економічно активному населенню вільний вибір професії, місця праці та гідну оплату за свою працю.

Аналіз системи соціального захисту в Україні показав (додатково див. [2, с. 272-281; 3, с. 11-14]), що вона не є достатньо ефективною та не відповідає концепту гідної праці, оскільки не виконує вище викладених зобов'язань. Розмір прожиткового рівня істотно занижений, через що занижена і мінімальна заробітна плата, а також і виплати в рамках соціального страхування. Відповідно через низький рівень мінімальної заробітної плати середні доходи більшості домогосподарств в розрахунку на

одного члена сім'ї нижче мінімальних потреб людини, а система пенсійного забезпечення знаходиться в критичному стані.

Тому для реформування системи соціального захисту у відповідності до основних засад концепції гідної праці вважаємо за необхідне змінити роль та функції держави у цій сфері. Не заперечуючи того, що держава повинна надавати певну допомогу громадянам і їх сім'ям, якщо вони не можуть власними зусиллями з різних причин (хвороба, інвалідність, похилий вік тощо підтримувати необхідний мінімальний життєвий рівень, вважаємо, що вона перш за все повинна створити такі умови для своїх громадян, при яких кожен зміг би через максимальну реалізацію власного потенціалу забезпечити гідний рівень життя не тільки для себе, але і для своєї сім'ї. Це дозволить суттєво зменшити витрати на різні види соціальної допомоги та послуг.

Для виконання цього завдання, в першу чергу, слід звернути увагу на розвиток інституціонального середовища за різними напрямами соціального захисту.

У сфері соціального страхування пріоритетними завданнями мають стати: завершення реорганізації Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що сприятиме повноцінному функціонуванню Фонду соціального страхування України та зменшенню управлінських видатків; налагодження взаємодії новоствореного Фонду з органами державної влади (дозволить координувати діяльність державних інституцій, що унеможливить дублювання ними функцій та сприятиме оперативнішому розв’язанню проблем роботодавців та застрахованих осіб); модернізація роботи Державної служби зайнятості України. Зокрема, доцільно перенести акценти з реалізації заходів пасивної політики соціального захисту безробітних на заходи, що посилюватимуть мотивацію зазначених осіб до праці. Серед новітніх проектів повинні переважати ті, які наблизять службу зайнятості до роботодавців та шукачів роботи (створення інформаційно-консультаційних, консалтингових центрів та бізнес-інкубаторів у всіх регіонах України; посилення співпраці з професійно-технічними та вищими навчальними закладами для впровадження програм перепідготовки та підвищення кваліфікації прекарних працівників та безробітних); впровадження загальнообов’язкового медичного страхування та створення єдиного реєстру лікарняних листків.

У сфері державної підтримки економічно активного населення за рахунок бюджетних коштів: змінити підходи до оподаткування доходів фізичних осіб, перейшовши до прогресивної шкали оподаткування. Доцільність такого кроку підтверджується практикою зарубіжних країн. Так, наприклад, ставка аналогічного податку в Австрії диференціюється в межах 21 – 50 %, в Великій Британії – 0 – 50 %, Греції – 0 – 45 %, Ізраїлі – 10 – 45 %, Італії – 23 – 45 %, Кіпрі – 20 – 30%, Польщі 18 – 40 %, Німеччині 14 – 47 %; Франції 5,5 – 46,6 %, Фінляндії – 7 – 30,5 %, Японії – 5 – 50 %;

посилити адресність та дієвість соціальних допомог; впорядкувати систему пільг та інших виплат через їх монетизацію або відміну з одночасною компенсацією через інші види соціальних виплат (наприклад, пільги на проїзд окремим категоріям працівників можна відмінити, передбачивши виплату доплати за роз'їздний характер робіт); створити єдиний реєстр отримувачів допомог.

У сфері державних гарантій забезпечення соціальних прав: удосконалити систему державних соціальних стандартів та гарантій для економічно активного населення через визначення чіткого переліку основних показників, ступінь досягнення яких відображатиме рівень соціального захисту цієї категорії осіб; привести у відповідність до реалій сьогодення розмір прожиткового мінімуму, в тому числі для працездатних осіб й інших категорій населення та недопущення такої ситуації в майбутньому; запровадити режим автоматичного коригування мінімальної заробітної плати у випадку збільшення індексу споживчих цін більш як на 2% за квартал; забезпечити встановлення розміру посадового окладу першого тарифного розряду на рівні, не нижчому прожиткового мінімуму (затвердженого на основі фактичних цін відповідно до діючої методики); реформувати систему оплати праці та змінити політику доходів, що сприятиме збалансованому перерозподілу суспільних благ та стримуватиме подальшу соціальну та економічну поляризацію суспільства; усунути необґрунтовано високу диференціацію заробітної плати за окремими посадами, що призведе до зменшення соціальної нерівності; посилити державний нагляд за дотриманням роботодавцями трудового законодавства. Це захистить працівників від тіньової зайнятості й забезпечить їм гідні умови праці та належний соціальний захист відповідно до законодавства України.

Розвитку системи соціального захисту економічно активного населення на засадах гідної праці сприятиме, на нашу думку, запровадження певних преференцій соціальним підприємствам, метою діяльності яких є «не зосередження на максимальному доході власників підприємства, а вирішення соціальних проблем і водночас отримання прибутків від цієї діяльності для реалізації будь-яких соціальних проектів» [1]. Проте для уникнення зловживань та непорозумінь варто визначити умови, за якими буде надаватись фінансова підтримка чи податкові пільги таким підприємствам. Однією з умов може бути перебування у штаті підприємства не менше 50 % категорій громадян, які є недостатньо конкурентоспроможними на ринку праці (одиноких осіб, молоді, осіб перед пенсійного віку, внутрішньо-переміщених осіб, учасників антитерористичної операції тощо).

Важливим аспектом розвитку системи соціального захисту як компоненти концепції гідної праці є розширення гарантованого державою рівня соціального захисту самозайнятих осіб, а саме надання податкових пільг щодо сплати єдиного податку у випадку тимчасового припинення діяльності більш як на один місяць з об'єктивних причин (хвороба, необхідність догляду за хворим членом сім'ї, втрата сировини чи обладнання

через крадіжку, підпал або природні катаклізми тощо). При цьому сплата єдиного соціального внеску має бути обов'язковою (можна надавати певне відтермінування цього платежу але не звільняти від його сплати). Також невід'ємною складовою системи соціального захисту самозайнятих осіб є гідне пенсійне забезпечення, яке можна отримати через запровадження накопичувальної страхової складової та розвиток недержавного пенсійного страхування.

Для підвищення соціального захисту інвалідів в рамках реалізації концепції гідної праці в Україні доцільно надати цій категорії осіб пільговий доступ до глобальної інформаційної мережі Інтернет, що сприятиме більш швидшому їх працевлаштуванню.

Для посилення дії інструментів соціального захисту найманих працівників, що гарантуються державою необхідно проводити додаткові заходи на рівні підприємств. Вони можуть бути передбачені колективним договором або здійснюватися спонтанно під дією зовнішніх факторів (наприклад, оплата лікування працівника чи додаткова допомога при народженні дитини).

Реалізація запропонованих заходів сприятиме створенню в Україні інституту гідної праці, що покращить добробут населення та зумовить економічне зростання.

Література

1. Бабіщ Б. Прибуток це не тільки гроші. Соціальне підприємництво в Польщі та Україні / Бабіщ Б., Блащіньська К., Гиренко Х. та інші. – Польсько-українська рада обміну молоддю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/news/2016/11/18/broshura.pdf

2. Колот А.М. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення: монографія / А.М. Колот, В.М. Данюк, О.О. Герасименко та ін. – К.: КНЕУ, 2017 – 500 с.

3. Лопушняк Г.С. Економіко-організаційні аспекти забезпечення реалізації права на соціальний захист в Україні / Г.С. Лопушняк // Галицький економічний вісник. – Т. : ТНТУ, 2011. – № 2 (31). – С. 10 –15.

4. Колот А. М. Усиление асимметрий в социально-трудовой сфере как современный тренд и вызов устойчивому развитию / А. М. Колот // Политическая экономия : электрон. журн. – 2012. – № 3. – С. 143—155.

5. Колот А. М. Вартість і ціна послуг робочої сили: теоретичні аспекти формування / А. М. Колот // Україна: аспекти праці. – 1998. – № 6. – С. 14-19.